

Denne fil er downloadet fra
Danmarks Tekniske Kulturarv
www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på
www.tekniskkulturarv.dk/about

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

243

H Stampé

Tanker om Længene

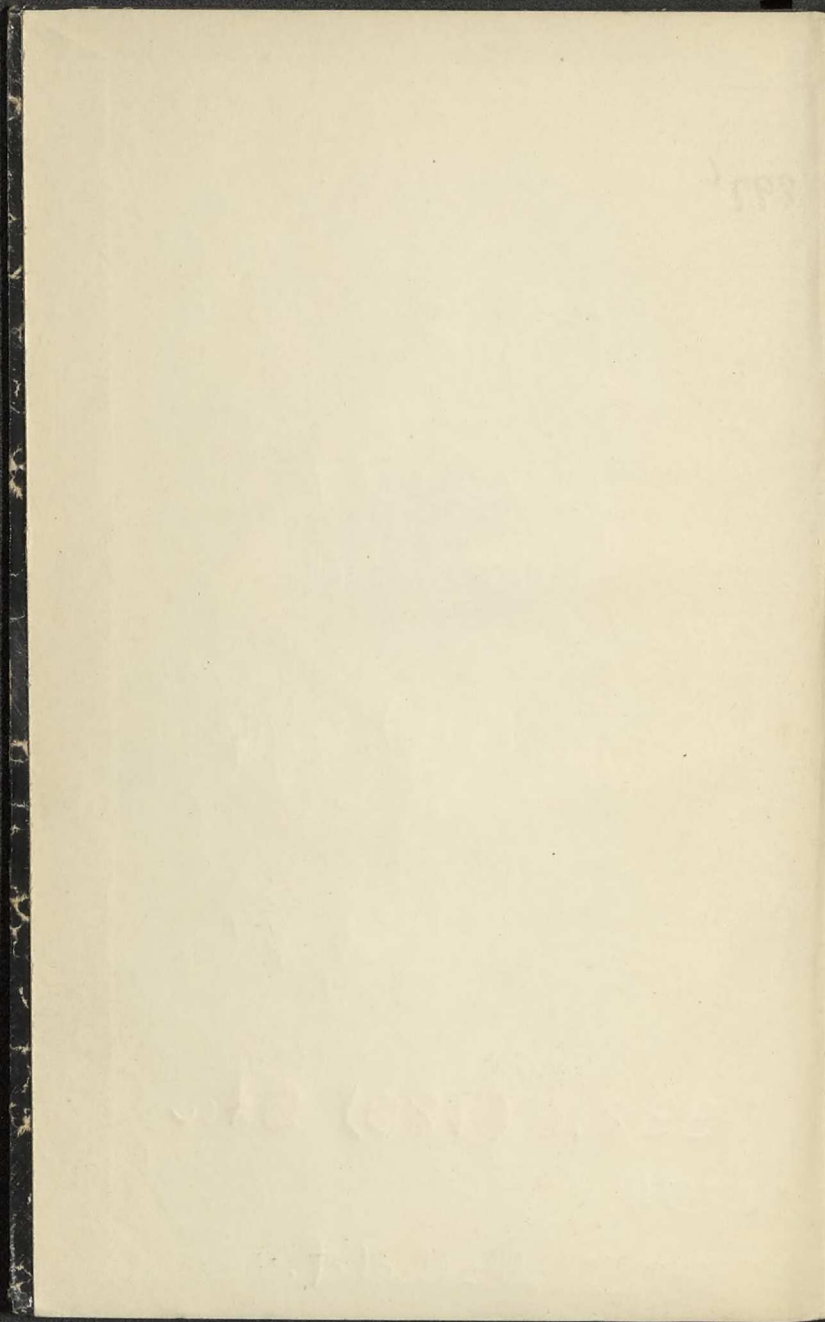
1794



338.6 (489) Sta

1794.

5. grossenlot.



Geheimeraad og Statsminister

297⁶

H. Stampes

L a n k e r

over

Laugene og Laugs=Artiflerne

i Almindelighed,

afgivne i en

E r k l æ r i n g

som General=Prokureur i Aaret 1760,

over

en Memorial til det Kongl. Danske Cancellie

fra Urtekræmmer=Laugene i Kiøbenhavn

af 22 August 1758,

Kiøbenhavn, 1794.

Trykt paa Gyldendals Forlag.

P. M.

Da jeg troer, at denne Erklæring af Sal. Gr. Geheimeraad Stampe just i denne Tid fortjener Opmerksomhed, og den Tredie Deel af hans Værk, hvorudi den under No. XXVIII. Side 143. vil findes, ikke kan blive færdig fra Præssen før til Foraaret, saa formoder jeg, at kunne fornøje alle Vedkommende med at udgive den særskilt i Forveien til nærmere Overveielse.

Kjøbenhavn den 24 Novbr. 1794. Gyldenpal.



Erklæring over en Memorial fra Urtekræmmerne
i Kiøbenhavn af 22 August 1758, derudi de
forestille, at dem af Kong Christian den 5te ere
givne Laugs Artikler den 10 Junii 1693, hvorved
alle uden for Lauget ere forbudne at handle med de
derudi anførte Species med videre. Disse Privilegier
og Artikler ere af de efterfølgende Konger ei allene
confirmerede, men og meget forbedrede; saaledes ha-
ver Kong Christian den 6te den 11 Sept. 1744 for-
undt Lauget det Privilegium, at ingen som Kræm-
mer maatte antages udi Lauget, eller tilføedes nogen
Handel at drive, førend han med rigtig Pas og Af-
sæed bevisste, at han hos en Kræmmer i Lauget,
ærlig og troe, virkelig havde tiend for Koft og Løn
i 7 Mar som Svend, og derhos var Eier af 1000
Rdr. contante Midler, med mindre han enten var
en Kræmmers Søn af Lauget, eller giftede sig med
en Kræmmers Enke: alt for at forekomme, at Lau-
get, som allerede den Gang syntes for stærkt, ikke
skulde blive alt for talrigt. Endelig haver hans
nu regierende Kongl. Majestæt bevilget, at naar en
Svend ikke havde de ommeldte 1000 Rdr., skulde
han i dets Sted oppebie Leilighed, indtil han kunde

N 2

faae



faae et af Kræmmernes Huuse tilkiøbs, hvorudi blev
 holdet Raring, og da at blive Kræmmer; for alt
 dette takke de, men forestille derimod, at, nu paa
 en føie Tid, have adskillige faaet Bevilling paa at
 handle med det Kram, som Urtekræmmerne og Suk-
 kerbagerne allene vare berettigede til at handle med;
 de opregne 9 saadanne, foruden adskillige af Lau-
 gets Eviene, som, uden at fyldestgiøre noget af
 det, der fordredes, efter særdeles Tilladelse, vare
 indtagne udi Lauget; de klage, at de nu ere over
 80 Familier i Lauget, af hvilke de fleeste neppe see
 Udveie til det daglige Brød, formedelst de mange
 Privilegerede, saabelsom og, at det er tilladt alle og
 enhver at handle med Thee og Caffé, da dog de fleeste
 af disse Privilegerede, og dem, som sælge saadant,
 ere Staden mere til Byrde end til Nytte. De bede
 derfor, at de maae forsvares ved Privilegiene, og
 at ingen, som ikke har lært i Lauget, og fyldest-
 giort Privilegiene, maae indtages i samme, eller
 tillades at handle med saadanne Ting, da de des-
 uden ere alt for mange i Lauget, og have store Ud-
 gifter at besfride; tilligemed Magistratens Erklæring
 af 18 Sept. 1758, som i alt bifalder Ansøgningen,
 formener, at Kræmmerne nødvendig maae blive odel-
 lagte ved de mange Privilegerede, hvorved Sta-
 den, iføden for at have endeel gode og formuende
 Borgere, som kunde svare Skatter og Udgifter, faae
 endeel flette og uformuende Indvaanere, som intet
 kunde svare, og ikke bruges til borgerlige Forretnin-
 ger. Magistraten har erklæret mod alle disse Privi-
 legerede, og viist, hvor skadeligt det vilde være for

Kræm-



Kræmmerne. Da det, som er skeet, ikke kan gaares om igien, saa indstiller Magistraten, om det maatte fastsættes: at ingen, som ikke havde lært og ud-tient paa Lauget, skulde blive meddeelt Privilegium at sælge nogen Slags Kramvare i smaae Partier.

*

*

*

For omtrent 100 Aar siden har det allerede været et Problema Politicum eller Oeconomicum, om Haandværks- og Kiebmandslaug vare nyttige eller skadelige?

Jeg forstaaer her ved disse Laug saadanne Selskaber, udi hvilke ingen maae indtages, uden efter at have udstaaet et vist fastsat og derhos temmelig stort Antal Læreaar, og uden at have opfyldt visse i Laugs-Artiklerne foreskrevne Bilskaar, og som derhos medføre, at ingen (hvad enten han forstaaer det eller ei, og hvad enten han veed andet at ernære sig af eller ei) maae udøve og ernære sig af en saadan Haandtering, med mindre han i Forveien har været indtaget i dette Selskab.

Altsaa ere saadanne Laug et Slags Monopolium paa en vis Slags Næringsmaade, som er visse Personer forundt, med alle andres Udelukkelse.



For 100 Aar siden holdte man i Almindelighed saadanne Laug for at være heel nyttige, og troede, at en Byes eller Stads Opkomst og Velstand fornemmelig beroede paa deres Vedligeholdelse; men visse Personer, som noget mere overveiede Tingen, og dømte om en Indretnings Nytte eller Skade, ikke af forudfattede Meeninger og af det, som Folk vare vante til at troe, men af dens ordentlige og naturlige Virkninger og Følger, dømte allerede den Tid anderledes, og ansaae slige sluttede Laug eller Selskaber for at være langt mere skadelige end nyttige, fornemmelig paa den Maade, som de den Tid vare og endnu hos os ere indrettede.

Dette kan man blant andet slutte af den bekiendte Engelske Ridders Josias Childs smukke Afhandling om Handelen, der er skrevet i Aaret 1666, og ligesom den er et af de ældste, saa er den og et af de grundigste Skrifter i den Materie.

Udi Indledningen til denne smukke Afhandling paastaaer Forfatteren af sine Læsere, at de maae frasalde visse forudfattede Meeninger og almindelige Bildfarelser, som ere saa rodfæstede blant hans Landsmænd, at de, saa at sige, ere blevne til Ordsprog, ei allene i den gemene Mands Mund,



Mund, men og blant de Folk, som burde være bedre underrettede.

Iblant disse almindelige Bildfarelser regner han, foruden andre, følgende:

Vi have allerede alt for mange Kiøbmænd.

Det maae ikke være en Mand tilladt at øve tvende Haandverker.

Man maae ikke taale, at den, der sælger en Detail tillige handler en Gros.

Vi have flere Folk end vi behøve, og flere end vi kunde anbringe.

Man maae ikke tillade Haandværksfolk at have saa mange Dreng i Lære, som de ville.

Det maae ikke være nogen tilladt at indtages i et Laug eller Selskab, uden han tilforn er Borger der paa Stedet.

Ingen maae indtages i et Laug, uden han enten er Søn af en Mester i Lauget, eller har staaet i 7 Aar i Lære ic.

Forfatteren viser ganske ret, at disse Bildfarelser for største Delen have sin Grund derudi, at man har sammenblandet visse enkelte Folkes Fordeel med det almindelige Beste, og taget det Ene for det Andet.

Man skulde neppe troe, at disse og andre saadanne forudfattede Meeninger, omtrent 100de



Nar efter den Tid, og, da der imidlertid ere skrevne saa mange gode og grundige Skrifter derhen hørende, kunde være ligesaa almindelige i Danmark som de vare i Engeland, da Child skrev sin Afhandling.

Men, naar man vil overveie adskillige skete Indretninger og udkomne Forordninger og Privilegier, og fornemmelig, naar man vil eftersee de fra Stiftamtmand, Amtmand, Magistraterne i Kiøbstæderne og andre, Tid efter anden, i disse Materier indkomne Erklæringer, skal man lettelig erfare, at Kiøbmænds- og Haandverks-Laugenes Vedligeholdelse og Formerelse endnu ansees som en Hovedstyrke for Kiøbstæderne og deres Opkomst; og at den Indskrænkelse i Folkets Næringsvei, som disse Laug medføre, betragtes som noget, der nøie bør vedligeholdes, og hvorfra der ikke lettelig bør skee nogen Undtagelse.

Derfor en fattig Mand, som ikke kan komme fort med sit Haandværk, og derved ikke kan finde Levebrød, begierer Tilladelse at foretage sig noget andet, hvoraf han formener bedre at kunde ernære sig, hedder det strax i Erklæringen, at han har taget Bergerskab paa den og den Profession, og derved maae han blive.

Der-



Dersom en anden fattig Mand, som vel har lært et Haandværk, men just ikke haver alle de Egenffaber, som Laugs-Artiklerne udfordre til at blive indtaget i Lauget som Mester, begierer Tilladelse til at ernære sig af samme Haandværk, bliver Erklæringen, at det kan ikke skee, siden det vilde være Lauget til Fornærmelse; begierer han da at blive indtaget i Lauget, hedder det atter, at det er imod Laugs-Artiklerne, siden ham mangler de eller de Egenffaber; erklærer han, at han ikke paa anden Maade veed at ernære sig og sine, og at han i Mangel deraf maae blive bragt til Bettelstaven, hielper det ham dog neppe til en fordeelagtigere Erklæring; og det uanseet, at Forsordningen af 2 Maji 1685 og Reskriptet af 9 Martii 1689 give temmelig Anledning til at søie saadanne, som kun forlange med egne Hænder at arbeide.

Endog i de Tilfælde, hvor der ikke ere Laug, ere Bedkommende ofte for, at saadant skal negtes, paa den Grund, at der ere een, to eller tre af det Slags Haandverker derudi Byen, hvilket er alt hvad Byen kan ernære; dersom man derhos kunde og vilde undersøge, hvor meget der af saadant Slags Arbeide befandtes udi Byen, og hvor det var forarbeidet, er jeg vis paa, at det ofte



vilde befindes, at en stor Deel, og maaskee mere end Halvdelen deraf var forarbeidet paa andre Steder.

Derimod, naar 3 eller 4, som bruge et Slags Haandtering i en Bye, blive enige om at udelukke alle andre, og i den Henseende at søge Confirmation paa de mellem dem oprettede Laugs-Artikler, for derved at blive til et sluttet Laug, da kunne de vente en fordeelsagtig Erklæring af vedkommende Øvrighed, som troe, at de dermed gjøre Byen en væsentlig Tieneste; tilforn blev og saadan Begiering sielden eller aldrig nægtet.

Hvem seer ikke, at visse private Personers Fordeel, i alle disse Tilfælde, forbyttes med Statens og det almindelige Beste; hvor liden Agt viser man, udi alt dette, for det saa naturlige og saa rimelige Princip, at det, udi en vel indrettet Stat, bør være enhver tilladt at ernære sig paa hvad lovlig Maade han best veed og kan, og at ingen bør tvinges til at tigge eller lide Nød, som vil og kan arbejde, og veed noget, hvoraf han vil og kan ernære sig og sine. Dette Princip burde være uden Undtagelse, og naar man gjør Undtagelse derudi, har man sig selv at takke, at man skaber Tiggere.



Saaledes sporer man overalt en Aand, som helder til Monopolier, og som gjør, at Folk i Almindelighed ikke tænke paa at ernære, og om mueligt berige sig, ved Arbeidsomhed og Flittighed, hvorved de kunde sættes istand til at give bedre Kjøb og bedre Vahre eller Arbeide, men allene ved Tvang, eller ved det, at Folk blive nødte til at søge til dem, og betale dem for deres Vahre og Arbeide, hvad de forlange, da der ikke ere andre de kunde henvende sig til.

Jeg vil troe, at adskillige Haandværks-Laug, i Begyndelsen baade her og paa andre Steder, kunne have været tildeels nyttige, tildeels nødvendige, saavel for at drage fremmede Haandværksfolk herind, hvilke vi behøvede, som for at forbinde dem, der ville lære et Haandværk, til at anvende den Tid derpaa, som de behøvede til at lære det godt.

Men at de fleeste, om ikke alle Laug, saadan som de hos os ere indrettede, nu ere mere skadelige end gavnlige, derom holder jeg mig tilfulde overbevist, ligesom jeg og finder, at de fleeste, som med noget Bifald have skrevet udi disse Materier, derudi ere enige med mig.

Udi min allerunderdanigste Erklæring af 27 Decbr. 1758 over en reformeert Smedkersvends

Jo:



Johan Beckers Memorial af 6 Junii s. A.,
 haver jeg vüist, at den Grundserning, hvorefter
 Laugene i Almindelighed og uden Undtagelse hand-
 le, er snorret imod den, som man maae lægge
 til Grund og Følge, naar man vil tænke at befor-
 dre det almindelige Beste.

Stadens og det offentlige Beste tilfiger, at
 jo flere Familier der af een og den samme Haand-
 tering kunde leve og ernære sig, jo bedre er det;
 derimod bestaaer det Princip, hvilket Laugene hol-
 de for en Hoved-Regel, derudi, at jo mindre
 Mesternes Antal er eller kan blive i en vis Pro-
 fession, jo bedre er det for Lauget.

Uf dette kan man udlede Grunden til alle de
 Ansøgninger, som sees fra Laugene, nu om Con-
 firmation paa visse af dem, efter denne deres
 Hensigt, indrettede Laugs-Artikler, nu om Ud-
 videlse deraf, naar de erfare, at noget er glemt,
 nu om Forbedring i deres Privilegier, med videre.

Udi dette kan man og finde Grunden til de
 fleeste Erklæringer, som indkomme fra Magistra-
 terne i Kiøbstæderne.

De Collisioner, som ere og daglig møde mel-
 lem Laugenes Belgaaende, saaledes som de selv
 forstaae det, og det almindelige Beste, ere
 utallige.



Et Laug kierer sig sjelden efter, at en stor Deel af de Ting, som det tilkommer dem at forarbeide, indkomme fra andre Steder, naar de kun kan faae den øvrige Deel, som Folk ere nødte til at bestille og tage af dem, overmaade dyrt betalt.

Derimod udfordrer det almindelige Beste, at ei allene alt, hvad som her forbruges, bør her forarbeides, men at man og, saavidt mueligt, skal see derhen, at visse af de Ting, som her forarbeides, kunde affættes til Fremmede; men dette forudsætter godt Kjøb og gode Vahre, hvilket ikke er Laugenes Sag.

Et Laug taaler langt hellere, at en halv Snees eller flere Haandværksfolk i Amsterdam, London og andre Steder, sidde og arbeide for os, og altsaa leve af os, end om de samme Haandværksfolk vilde komme og sætte sig ned her hos os, og derved lade de Penge, de fortjene, blive i Landet.

Undertiden faaer et Laug vel i Sinde at begiere Forbud paa at føre fremmede Vahre ind, af det Slags, som de forarbeide, men de tænke ikke paa selv at forebygge saadant, ved at skaffe ligesaa gode Vahre, og give ligesaa godt Kjøb, som Frem-



Fremmede; uden saadant vil dog et Forbud, de fleeste Tider lidet eller intet sige.

Et fluttet Laug hindrer Concurrencen af Arbeidere, og det er just denne, der skal foraarsage det gode Kjøb.

Et Laug seer hellere, at de kun forarbejde og sælge aarlig f. Ex. for 20 à 25000 Rdr., og at de derpaa vinde 20 à 30 pro Cento, end at der forarbejdes og sælges for 80 à 100,000 Rdr., og at derpaa kun vindes 8 à 10 pro Cento. Det Heeles Fordeel derimod udfordrer det sidste.

Et Laug seer hellere, at det kun bestaaer af 10 à 12 Mestere, hvoraf hver kan aarlig fortjene 6 à 800 Rdr., end at det skulle bestaae af 30 à 40 eller 50 Mestere, hvoraf hver kunde aarlig fortjene 3 à 400 Rdr.

Antager man, at det Arbejde, et heelt Laug aarlig kan affætte, kan sysselsætte omtrent 300 Personer eller Arbeidere, da er det Statens Fordeel, at der iblant disse 300 Arbeidere, ere 100 eller flere Mestere, hvoraf enhver (een mod en anden at regne) holder en Svend og en Dreng. Beroer det derimod paa Lauget selv at giøre Inddeelingen, bliver der kun 10 à 15 Mestere, hvoraf enhver paa samme Maade, holder 16 à 25 eller flere Svende og Dreng.

Man



Man seer strax, hvor fordærveligt dette Princip er, og hvor skadeligt det maae være for Folkesmængden, naar tillige betragtes, at en Haandværks-Evend sielden gifter sig, og at det i visse Lauge endog er en Bedtægt, at han ikke maae gifte sig, saa at, om han gior det, nægte de andre Evende at arbeide med ham.

Med alt dette maae jeg dog tilstaae, at der er stor Forskiel paa Laugene, og at der ere visse Lauge, som paa den ene Side kunne have langt større Nytte, og paa den anden Side ere langt mindre skadelige end andre, og i den Henseende fortjene langt mere Yndest. Derhen regner jeg, foruden dem, som forarbeide og omsmelte de kostbare Metaller, og synes at fortjene en særdeles Opmærksomhed, endnu de Lauge, hvis Arbeide er ganske nødvendigt, hvor det er til stor Nytte, at have vittige og gode Arbeidere, og hvor man tillige kan begribe, at En behøver en temmelig lang Tid til at lære og danne sig, for at blive en duelig Mester, saasom, alle Slags Smede, alle Slags Tømmermænd, Muurmestere, Reebslagere, Snekere, Uldenvævere, Bødkere og adskillige andre.



Mod disse Lauge havde jeg ikke saa meget at erindre, naar det allene var let for enhver, som forstod Haandværket, at komme i dem.

Det, som gior dem i visse Henseende skadelige, ere de store Omkostninger, som udfordres, ved at giøre Mesterstykke og til at komme i Lauget.

Disse Omkostninger holde ofte en duelig Svend ude fra at komme i Lauget; og, naar en anden haver samlet lidet, som det kunde være godt for ham at begynde med, maae han derved sætte det altsammen til.

Vel haver Magistraten indskrænket disse Omkostninger, og man maae tilstaae, at, naar man efterseer den derover fra Magistraten udkomne Tabel, af 3 Martii 1756, saa synes de, i Henseende til de fleeste Lauge, at være temmelig taalelige, skiont de og, i Henseende til nogle af dem, synes vel høie, s. Ex. for en Skomager 42 Rdr.; men foruden det, at disse Omkostninger ikke derved ere nær indskrænkede til det, som Forordningen om Laugene af 23 Decbr. 1681, dens 2den Artikel tillader og fastsætter, saa er derunder ikke beregnet de Omkostninger, som Mesterstykkets Forfærdigelse udfordrer, hvorpaa en Svend, som skal indtages i Lauget, ofte maae anvende nogle

Maane=



Maaneder, i hvilken Tid han maae ugentlig betale noget til Oldermænden eller en anden Mester, i hvis Huus han arbejder, for Bærelser og Bærktøi, ligesom det vel ei heller feiler, at han jo enten maae beværte eller betale noget til de Mestere, som skulle have Indseende med ham. Dertil kommer, at det af ham, med megen Tids Spilde, forfærdigede Mesterstykke ofte er af det Slags, som han næsten ikke kan vente at affætte, skiont derpaa og er noget raadet God, ved bemeldte Tabel og Placat af 3 Martii 1756.

Til alt saadant, som gjør det vanskeligt for Bedkommende at komme i Lauget, tier Lauget selv eller Mesterne gierne stille, dersom Øvrigheden ikke falder paa at undersøge og at rette det.

Jeg tænker, at naar Øvrigheden enten ved et af en Svend forfærdiget Arbeide, eller ved troeværdige og upartiske Mesters Bidnesbyrd, kunde blive forvissat om en Svends Duelighed, da burde de være berettigede til at fritage ham fra at forfærdige Mesterstykke; ligeledes tænker jeg, at naar Mesterstykke endelig skulde forfærdiges, da burde Øvrigheden blant alle de Stykker, som kunde vidne om Ens Duelighed, lade Svenden forfærdige det, som forarsagede mindst Bøstning og Tidsspilde, og derhos mageligst

B

kunde



kunde affættes. Hvor der og efter Artillerne skal adskillige særskilte Stykker forfærdiges, som Mesterstykke, der kunde Øvrigheden, efter foresgaaende Overlæg med et Par Mestere, fritage ham, imod at han allene forfærdigede eet Stykke.

Det allerhøieste, som ved saadant, og dog ikke lettelig, kunde voves, var, at en ei aldeles dueelig Svend blev Mester i Lauget, og i saa Fald mener jeg, at det var værst for ham selv. Overalt ere der visse Lauge, f. Ex. Blyetækker-Lauget, hvor der desuden ingen Mesterstykke gøres.

Derimod ere der visse Lauge, som efter mine Tanker, aldeles ingen Yndest fortjene, da jeg, paa hvad Kant jeg og betragter dem, finder dem i alle Henseende at være skadelige, og ikke kan erfare, at der af deres Indretning flyder det allermindste Gode.

Derhen regner jeg de fleeste, og noget nær alle Kræmmer-Lauge, saavelsom Bager-, Slagter- og Brygger-Lauge.

Det, som i Begyndelsen synes at have været Grunden til Laugenes Indretning, nemlig at forbinde Vedkommende til at anvende den Tid paa at lære et Haandværk, som de kunne behøve til at lære det godt, bortfalder ganske og aldeles i Henseende til disse Lauge.

Jeg



Jeg kan ikke begribe, at En skal anvende mange Aar paa at lære, enten at udsælge i smaae Partier, det han kieber i store, eller paa at lære omtrent det samme, som de fleeste Tienestefolk i en Huusholdning paa Landet maae vide.

Der kan saaledes neppe have været anden Aarsag til disse Rauges Indrettelse, end at Vedkommende derved have villet forfikkre sig et Slags Monopolium, og derved blive forvissede om, at ingen anden end de maatte forarbeide og sælge visse Slags Vahre, hvorved de ogsaa meget bedre imellem sig kunde afdale og fastsætte saavel Indkøbs som Udsalgis Priserne; derhos de og have brugt al muelig Forsigtighed for at forebygge, at ikke for mange skulde blive deelagtige i dette Monopolium, men at de stedse kunde være saa, som deelte Fordelen mellem sig, hvilken saaledes for enhver iblant dem bliver desto klæffeligere og ansæeligere.

Hvad Supplicanterne, nemlig Urtekræmmersne, i Særdeleshed angaaer, da ligger denne Hensigt tydelig for Dagen, saavel udi deres første Raugs-Artikler af 10 Junii 1693, hvilke de have tilfældes med Isenkræmmerne, som udi de siden af dem erhvervede Tillæg og Privilegier.



I Følge af Artifflernes 17de og 19de Post maae ingen komme i Lauget, uden han har tient 7 Aar som Dreng og 4 Aar for Svend, med mindre han er en Kræmmers Søn i Lauget, da han uden videre kan blive indskreven for Svend, naar han er 18 Aar gammel.

Man seer heraf, at En endelig skal anvende 11 Aar paa at lære dette vigtige Haandværk, førend han paa egen Haand maae tillades at øve det. Jeg ønskede at vide, hvad det egentlig er og hvori det bestaaer, som de i disse 11 Aar maae lære, og jeg er vis paa, at det ikke er mere end de fleeste af dem kunde lære i 11 Maaneder, og mange af dem udi 11 Uger; da jeg forudsætter, at den, der antages som Urtekræmmer-Dreng, forhen maae have lært at skrive og regne.

Og dog maae man ikke tænke, at det alle tider er giort med disse 11 Aar: den 19 Art. er derudi meget vaersom indrettet, den siger ikke, at En skal have været Svend udi 4 Aar, men at han skal have tient for Svend i 4 Aar, førend han udi Lauget maae indtages.

Om En haver været Svend udi 10 Aar, men udi de 7 Aar ingen Tjeneste kunnet faae, saa kan han ikke komme udi Lauget, og Lauget har derved et sikkert Middel til at holde den ude, som



som de ikke ville have udi Lauget, thi de behøve kun imellem sig at aftale, at ingen skal antage ham i Tieneste for Svend; altsaa er det umueligt for den at komme i Lauget, som ikke i det mindste har en Patron iblant dem, der allerede ere der. Man seer saaledes, at denne lange Tid med de øvrige Cauteler ikke have anden Hensigt, end at holde Folk ude fra at komme i Lauget.

Dette falder endnu mere i Dinene, naar man med disse, vil sammenholde visse andre Laugs-Artikler. Man kan begribe, at en Løbmand, Grovsmed, Muurmester, eller Kæbslagerdreng haver endeel at lære, førend han kan fortjene at blive Svend; imidlertid efter disse Laugs-Artikler skal En kun tiene i 2 eller 3 Aar. Derimod, efter Urtekræmmer-Laugs-Artiklerne, skal En tiene for Dreng i 7 Aar. Man skalde tænke, at her maatte være mere end dobbelt saa meget at lære, som hiffet, og dog kan man ikke begribe, hvorudi det bestaaer.

Det kan aldrig være en god Indretning, at En paa at lære noget skal nødes til at anvende saa mange Aar, som han ellers i sig brugte Maaneder dertil.

Den Undtagelse, som disse Laugs-Artikler gjøre udi Tiden, til Fordeel for Urtekræmmernes



Sønner, er noget, som dette Laug har tilfælles med alle andre Lauge, hvor der i sig er lidet eller intet at lære, og hvor den Tid, i hvilken En skal tiene for Dreng eller Svend, kun kan ansees som en blot og bar Formalitet, og som man, af den tilforn anførte Afhandling seer, for mere end 100de Aar siden, at have været brugt i England.

Dersom de, der vare i Urtekræmmer-Lauget paa den Tid, da disse Artikler bleve foreslagne og confimerede, havde i alle Maader opnaaet den Hensigt, som dermed sigtedes til, saa var denne Næring bleven til et Slags Fideicommiss eller Stamhuus paa dem og deres Børn og Descendenter, eller dem, som de i Børns Sted vilde antage sig.

Med alt dette have dog Urtekræmmerne ikke været fornøiede med disse fordeelagtige Artikler, eller derved seet sig noksom istand til at holde andre end deres egne Børn ude fra at komme i Lauget; i den Henseende have de i Aaret 1744 endnu erhvervet et dobbelt Privilegium, som bestaaer derudi, at isteden for En allene efter Artiklerne skal tiene i 4 Aar som Svend, saa skal han nu have tiemt i 7 Aar som Svend, sørend han maae komme i Lauget, og desuden bevise,
at



at han eier 1000 Rdr. contante Midler, med mindre, han enten er en Kræmmer-Søn af Lauget, eller gifter sig med en Kræmmer-Enke. Altsaa bruger En nu 14 Aar til at lære denne vanskelige Profession, og, naar de 14 Aar ere forbi, og han bestandig i den Tid, han haver været Svend, har været lykkelig nok til at faae Tieneste, saa kommer han dog derfor ikke i Lauget.

Jeg kan ikke udfinde anden Grund til denne Udvidelse af Artiklerne, end den Kræmmerne selv anføre i deres Memorial, at Lauget ikke skulde blive for talrigt, og den forhen anførte, at denne Næring og Handel maatte blive til et Slags Eiendom og gaae i Arv og Skifte imellem Urtekræmmerne.

Jeg veed ikke, hvorfor En skal bevise, at han eier 1000 Rdr.; kan han ikke med ringere Sum begynde denne Handel, saa er det hans egen Skade, om han kommer i Lauget uden at eie dem; eier han dem ikke, men en anden vil give ham Credit derpaa, da tænker jeg, at man kunde lade det være en Sag mellem Creditor og Debitor; men naar man endelig vil antage, at En bør eie 1000 Rdr. for at blive Urtekræmmer, saa veed jeg ikke, hvorledes den Egenskab, at være en Kræmmerensøn, eller at gifte sig med



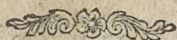
en Kræmmer = Enke, kan sættes isteden for 1000 Rdr.

Endelig have Urtekrammerne, siden den Tid, endnu faaet det Tillæg til deres Artikler, at naar en Svend ikke eier de paabudne 1000 Rdr., da skal han, i det Sted, oppebie Leilighed indtil han kan faae et af Kræmmernes Huuse tilkiøbs, hvoreudi bliver holdet Næring, da han derpaa kan blive Kræmmer.

Dette synes vel at være en Indskrænkning eller Modification i den ene Post af de foregaaende Privilegier, men det er i sig et vigtigt Skridt til et Privilegium reale, eller et saadant Privilegium, som ligger til en vis Grund eller Bygning, hvilket Slags Privilegier alle saadanne Lauge gierne pleie at giøre sig Umage for at faae, men som ikke lettelig og næsten aldrig bør tilstaaes dem.

Urtekrammernes Hensigt derved har været, at Næringen og Rettigheden til at handle med Urtekram skalde ansees som et Appendix til deres Huuse og Gaarde, og de derved stige i deres Priis.

Forresten er der ingen Rimelighed i dette Privilegium; det forudsætter, at En i det mindste behøver 1000 Rdr. til at begynde denne Handel



del eller Kram med, og i den Henseende skal den, der vil være Urtekræmmer, bevise, at han eier 1000 Rdr. contant. Det er klart, at den, der kieber en Gaard eller Huus, nødvendig maae sætte nogle 100 Rdr. derudi, og altsaa skulde den, der vilde i Lauget, og derhos kiebte et Huus, i Følge deres eget Princip, bevise, at han eiede noget mere end 1000, men i den Sted, bliver han reent fritaget derafra, og behøver ikke at eie noget.

Altsaa stride disse Privilegier virkelig mod hinanden, men de komme dog alle overeens med Urtekræmmerens Hensigt, som er, at holde alle andre, end deres egne Børn og Arvinger, ude fra at komme i Lauget.

Hvor vaersom man ellers bør være i at tilstaae stærke Privilegia realia, som tillige medføre et Slags Monopolium, og hvor mange Følger saadant kan have, derpaa haver man et kiendeligt Beviis udi den mellem Bryggerne i Kiøbenhavn fastsatte Omgang; denne medfører et overmaade stærkt Privilegium reale, da enhver Brygger-Gaard nu tilbringer sin Ceier den Retighed at brygge en hundrede Deel af det Øl, som fortæres i Kiøbenhavn, og at nyde en hun-



drede Deel af den Fordeel, som Ølbrygningen i Kjøbenhavn kan afgive.

Denne Omgang maae man nu ansee som et nødvendigt Onde.

Jeg anseer den som et Onde; thi den har stedse medført, og vil stedse medføre utallige Banskkeligheder og Besværinger; den lægger et Baand paa Vindskibeligheden, og gjør, at den Vittige, Arbeidsomme og Flittige, saa godt som intet har forud for den, som intet forstaaer sig derpaa, og ikke gider befattet sig dermed.

Men jeg anseer den og som et nødvendigt Onde, hvilket saa stærk har rodfæstet sig, saa jeg aldrig turde raade Deres Kongl. Majestæt til at ophæve den, da dens Affkaffelse vilde medføre endnu et større Onde, nemlig, at Deres Majestæts Undersaatter paa eengang, og ved et Pennestrog, tabte 8 à 900000 Rdr. eller mere.

Der ere 100 Bryggergaarde i Kjøbenhavn, af hvilke enhver, den ene mod den anden at regne, nu gierne kan anslaaes til 13 à 14000 Rdr. Derimod, naar Omgangen blev ophævet, kunde hver Bryggergaard, den ene mod den anden at regne, neppe anslaaes høiere, end til 4 à 5000 eller, i det høieste 6000 Rdr.; og altsaa blev

der



der et virkeligt Tab af 8 à 900000 Rdr., hvorved 60 à 70 Familier af de i Lauget værende vilde blive aldeles ødelagte, og de offentlige Casser komme til at tabe 3 à 400000 Rdr.

Dette viser, at det er lettere at give et saadant Privilegium reale, end siden at ophæve det, naar man erfarer, at det haver skadelige Følger. De, som eie slige Huuse og Gaarde paa den Tid, da et saadant Privilegium erholdes, vinde derved, og faae deres Huuse og Gaarde langt dyrere betalte, end de ellers kunde ventet. Bliver det siden ophævet, tabe de anseeligt, som imidlertid have kjøbt dem, og de forrige Eiere beholde det, de have vundet.

Saadanne voldsomme Forandringer, naar de have deres Grund udi een eller flere fra Thronen udgivne Befalninger, ere meget skadelige, og foraarsage en almindelig Mistillid og Miscredit.

Da Bagerne ere paa Veien til at bekomme et saadant Privilegium reale, ved det, de skal have erhholdet, at der kun maae være 50 Bagergaarde i Byen, saa bør man, hvor det gaaer, see til, at det ikke gaaer videre; og isald En, som eier en anden beqvem Gaard, begierer Tilladelse til at indrette den til Bagergaard, tænker jeg, at det ikke lettelig bør nægtes.



Samme Forsigtighed bør og bruges, i Henseende til Urtekræmmer-Lauget; og, da de ved dette sidste af dem erholdte Privilegium tydelig have viist, at den Egenkab, at En, der vil i Lauget, skal gie 1000 Rdr., kun er en blot Formalitet, saa holder jeg for, at det enten i Almindelighed bør ophæves, eller at det, i det mindste, ikke bør nægtes nogen, som begierer det, derfra at blive fritaget; thi saaledes bortfalder af sig selv det af Urtekræmmerne allerede erhvervede Privilegium reale.

Al det, som forhen er anfert, sees, at saavel Urtekræmmerens Laugs-Artikler, som de Tillæg, de dertil siden have erholdet, allene sigte til at bringe Lauget til et saare lidet Antal af Personer, som allene kunde raade for Priserne og dele Fordelen, og derhos mage det saaledes, at ingen uden deres Børn og Arvinger vel kunde komme i Lauget.

Det er vel, at de ikke tilfulde have opnaaet denne deres Hensigt, men at samme er bleven forstyrret, ved det, at een og anden har efterhaanden faaet Bevilling paa at handle med saadanne Vahre; thi ellers frygter jeg, at Urtekræmmer-Lauget var bleven bragt til et Antal af 16 à 20 Kræmmere, hvilket havde været af
saa



saa meget større Følge, som deres Monopolium gaaer noget vidt, og der ere mangfoldige tildeels temmelig fornødne Bähre, som de allene ere berettigede til at handle med. Udi deres Laugs-Artikler findes en Liste paa disse Bähre, som snart kunde udgiøre et maadeligt Lexicon. Jeg maae tilstaae, at jeg aldrig havde giennemlæst den, førend jeg ved en Leilighed, for et eller tvende Aar siden hørte, at, da en fattig Mand, for at ernære sig, havde begyndt at kiope raae Gaasfeder, og at præparere dem til gode Pennesfedre, havde det ikke varet længe, førend Urtekræmmer-Lauget havde forbudet ham saadant, saa at han, for at vedblive dette Arbeide, maatte søge et Kongeligt Privilegium.

Jeg estersaae da Urtekræmmerens Laugs-Artikler, og fandt Pennesfedre rigtig nok derudi, hvoraf man kan slutte, at de ikke have forglemt smaae Ting.

Urtekræmmerne formene, at dem er skeet meget for nær, og at der i alle Maader er handlet mod deres Privilegier og Laugs-Artikler, saavel ved det, at det er bleven alle i Almindelighed tilladt at handle med Thee og Caffé, som nævnes i deres Laugs-Artikler, som ved det, at En og Anden har faaet speciel Bevilling paa at handle



handle med visse andre under Artiklerne indbegrebne Bahre, og endelig ved det, at een eller anden Svend har faaet Tilladelse at indtages udi Laug^{et}, uanseet at han ikke havde fyldestgiort de udi Artiklerne og Privilegier foreskrevne Vilkaar.

Af Foregaaende sees lettelig, hvor nyttige og nødvendige saadanne særdeles Bevillinger have været.

Jeg veed ikke, om Deres Kongl. Majestæt ved at confirmere visse af et Laug oprettede og indgangne Artikler, frasi^{ger} sig Ret til at tillade Een eller Anden i Særdeleshed, at ernære sig af saadan Haandtering.

Det er vel, at saadant jævnl^{ig} skeer; thi dermed indskrænkes de Laugene forundte skadelige Monopolier, saa at Følgerne deraf blive noget mindre farlige.

Men, da Urtekræmmerne med saadan Tillid beraabe sig paa deres Laugs-Artikler, saa spørges, hvorvidt de paa deres Side have opfyldt og efterkommet dem.

Udi deres Laugs-Artikler finder jeg kun een eneste Post, som egentlig kan siges at være til Fordeel for det Almindelige og sammes Beste; thi alt det øvrige er for Urtekræmmerne selv.

Denne



Denne Post indeholdes udi den 8 Laugs-Artikel, som fastsætter: at ovenneldte Kræmmere (nemlig Urte- og Isekræmmerne) skal tilforpligtede være, af al Slid og Muelighed derhen at tragte, at saavel Manufacturerne som og Gaandværksfolkene kunde forhielpes til at giøre og forarbeide Vahre, som de handle med, og dennem saa forsyne med alt hvis her kan giøres og til deres Handel hører, og skal Isekræmmerne, til saadan deres Handels desto bedre Fortsættelse, lade dennem være angelegen, og beslitte dennem paa at lade indrette Poleer- og Slibemøller paa bequemme Steder her i Landet.

Jeg ønskede at vide, hvorvidt de have efterkommet dette Stykke af deres Laugs-Artikler; hvor mange af de Slags Vahre, de handle med, nu frem for den Tid, da Artiklerne for 67 Aarsiden udkom, frembringes, fabriqveres og forarbeides her i Landet, og hvad Lauget dertil har bidraget. Jeg frygter, det ved nøie Undersøgning vilde befindes, at de derudi have været langt mere hinderlige end beforderlige. Jeg ønskede at vide, hvor de Poleer- og Slibemøller ere, som Isekræmmerne have ladet indrette.



Ingen, som har et patriotisk Herte, kan uden et Slags Æmhed og Bedrøvelse ansee, da Jern og Kobber ere vort Lands egne Producter, at de fleeste Jern-, Kobber-, Messing- og Blyvare, som salholdes i Ijsenboderne, ere forarbejdede Udenlands, hvilket er til saa meget større Skade for Landet, som Arbeids-Lønnen i Henseende til de fleeste af disse Vare, 4 à 6 Gange, ja ofte 8 à 10 og flere Gange overgaar Matrikens Værdi, saa at det, der bliver i Landet, er lidet at regne imod det, der gaaer ud af Landet, og Engelland og Holland have, ved at forsyne os og andre med saadanne Vare, langt større Fordeel, end vi selv af vore Jern- og Kobberværker.

Men saaledes gaaer det med de fleeste af disse Vare.

Det, som udi Laugs-Artiklerne paalegges Lauget, og hvorved de forbindes til at bidrage noget til det almindelige Beste, det gjøre de slet intet af, og Øvrigheden, som skulde have Indseende dermed, tier stille dertil. Men saasnart noget hendes, som kan have allermindste Skik af at stride imod det, som udi Laugs-Artiklerne er fastsat til Fordeel for Lauget, skönt det, som oftest, strider imod det almindelige Beste, da

er



er Lauget strax færdig til at klage over Fornærmelse, og Dyrigheden er gierne ligesaa færdig til at understøtte dem derudi.

Udskillige andre Laug ere, hvad dette angaaer, udi samme Tilfælde som Urte- og Isenfræmmerne.

Udi Slagternes Laugs-Artikler af 5 Maji 1683, deres 4 Post, fastsættes, at Slagterne, udi deres Boder, alletider skulde have Dre-Kalves Lamme- og Bedekjød tilfalds, og udi dens 5 Post fastsættes en vis Tært, hvorefter dette Kjød alle Tider skal sælges. Jeg kan tænke, at man derved har villet indskrænke det stærke Monopolium, som blev Slagterne tilstaaet, allene at sælge Kjød, som noget alle Folk bruge og behøve, og mage det derhen, at dette ikke skulde blive alt for skadeligt for Publikum. Men det er, som denne Tært aldrig havde været til, og jeg tvivler om, at der, i de sidste 30 à 40 Aar, nogensinde er tænkt derpaa. Derimod seer man en Tært, som vilkaarligen sættes af Magistraten, ofte forandres, og nu er dobbelt saa høi, som den, der er fastsat i Artiklerne, nu overgaaer den $\frac{1}{3}$ Deel nu $\frac{1}{2}$ Deel og saa fremdeeles.

Alt Kjødet, siden den Tid Artiklerne udkom, er steget i Priis, det er just ikke i sig noget Ondt,



men snarere Godt, da det er Landets egne Pro-
ducter, naar allene Grunden dertil indeholdes en-
ten derudi, at der er større Consumtion, hvilket
forudsætter større Folkemængde, eller og derudi,
at der nu gaae flere Stude og mere saltet og røget
Kød ud af Landet, hvoraf flyder, at saavel Stue-
dene, som Kjødet af sig selv maae være og blive
dyrere. Men derimod, dersom Grunden til den-
ne Prisens Formerelse enten tildeels, eller for-
nemmelig indeholdes derudi, at 40 Familier i
Kiøbenhavn skulde leve saa meget bedre, og for-
tiene saa meget mere, hvoraf flyder, at Kjødet i
Kiøbenhavn maae være $\frac{1}{3}$ Deel eller $\frac{1}{2}$ dyrere
end paa andre Steder; da er det saa meget mere
skadeligt, som Deres Majestæt med anseelig Om-
kostning, allene til Landets og Statens Nytte,
har udi Kiøbenhavn ladet anlegge mange skionne
Fabriquer og Manufacturer, hvis Fremgang og
Opkomst meget hindres ved det, at de Ting,
som behøves til Livets Ophold, der ere dyrere end
andre Steder.

Og dette er just Aarsagen, hvorfor man maae
have saa nøie Indseende med Slagter-, Bager-
og Brygger-Lauget, og saa vel passe paa, at
betage dem al Leilighed til at sætte Priis paa de-
res Vahre efter eget Behag, siden de Ting,
som



som de allene maae sælge og faldholde, just ere de, som nødvendig behøves til Livets Ophold.

At saadanne Ting blive dyrere, det haver en mægtig Indskydelse udi alt det, som paa et Sted fabriqueres og forarbeides, og gjør det ulige kostbarere, hvoraf skyder, at fremmede Vahre, som ere saa ulige lettere, end ikke ved den høieste Evang og nøieste Opsigt kunde holdes ude.

Omendskönt den Tært, Magistraten sætter, overalt synes ganske fordeelagtig for Slagterne, hvilket endog kan sluttes deraf, at Tærten aarlig en 14ten Dage efter, at Slagterriden i Efteraaret er forbi, anseelig forhøies, saa er det dog bekiendt nok, at Slagterne ikke kiere sig efter denne Tært, naar de ikke finde den fordeelagtig nok, men begiere mere for et eller andet Slags Kied, og naar nogen da vil beraabe sig paa Tærten, svarer den Ene med den Anden, at de intet have deraf, hvorved de da, paa egen Haand, reent tilside sætte den 4de og 5te Post i deres Laugs Artikler.

Saadan Omgang kunde være Aarsag nok til at ophæve Lauget; og jeg tænker, at disse Laug, som i mangfoldige Henseende ere skadelige, og neppe paa nogen Kant ere nyttige, ikke meget fortiene at skaanes.



Udi Bagerne's Laugs-Artikler af 23 Junii 1683, er iligemaade een efter Kornets Indkiøb forholdsmæssig Priis paa Brødet fastsat.

Hvorvidt denne Priis lægges til Grund for den Tæxt, som Magistraten nu undertiden sætter, og hvorvidt der haves Indseende med, at Bagerne, saavel i Henseende til Brødets Vægt, som Godhed, rette sig derefter, det veed jeg ikke; men det veed jeg, at Bagerne kun stet holde det, de have forbundet sig til, alletider at have Forraad af alle Slags Korn for et Aar, og at dette Laug med den det forundte Forkiøbs-Ret-tighed meget bidrager til at skade Kornhandelen i Kiøbenhavn, og til Kornprisernes meget hastige og derhos mærkelige Forandring. Det veed jeg og, at man jævnlig, uden for Kiøbenhavn, faaer bedre Brød og for bedre Kiøb, end i Kiøbenhavn.

Man skulde ikke tænke, at de, der saa aabnbare handle mod deres Laugs-Artikler, saa dristig turde beraabe sig derpaa. Men Laugene ere engang for alle kommen i med at troe, at deres Laugs-Artikler og Privilegier allene bør forstaaes til Fordeel for dem selv, og at det, som allene kunde synes at sigte til det almindelige Bedste, kun er der for et Syns Skyld, og ikke for at
 iagt=



iaagttages. Man maae og tilstaae, at de, for største Delen og fornemmelig in Praxi, have Anledning til at tænke saaledes.

Supplicanterne formene, at de allerede ere alt for mange i Lauget, da de beløbe sig til nogle og fiirsindstyve Familier.

Af de derom indhentedede Efterretninger erfarer jeg, at der udi Aaret 1743 have været, i det mindste, ligesaa mange, og udi Aarene 1753 og 54, flere udi Lauget, end der vare udi Aaret 1758, da denne Supplique blev indgivet.

Jeg skulde tænke, at der ere nogle og 80,000 Menneſker i Kiøbenhavn, og naar jeg betragter den store Mængde tildeels fornødne, tildeels meget brugelige Vahre, som Urte- og Iſenkræmmerne allene ere berettigede til at handle med, saa synes det, at een Urte- og Iſenkræmmer for hver Tusende af andre Indvaanere, just ikke er for meget.

De Grunde, hvormed Magistraten understøtter denne Urtekræmmernes Ansøgning ere omtrent de samme, som de, de betiente sig af i deres allerunderdanigste Erklæring af 21 Junii 1758 over den forhen ommeldte Ansøgning fra en reformeert Snedkersvend af 6 Junii 1758, og gaae ud paa, at man i en Bye ſkal ſee til at have

C 3

ſaa,

* Johan Becker.



faa, men rige og velhavende Borgere, og at fattige Borgere snarere ere skadelige, end nyttige. Udi denne Materie er Magistraten allerede udi Begyndelsen af Aaret 1759 et temmelig vidtløftig Brev tilskreven, i Anledning af bemeldte min allerunderdanigste Erklæring af 27 Decbr. 1758.

Magistraten vilde selv lettelig indsee og erfare Urigtigheden af dette deres Princip, om det var mueligt, at Byen paa eengang kunde miste alle dens fattige Borgere og Indvaanere, saa at ingen, uden de Velhavende og Rige bleve tilbage.

De vilde da besinde, at Kiøbenhavn var en saare liden og slet By, (thi jeg kalder den en slet By, hvor de fleeste Huuse og Gaarde staa øde, og ingen Beboere have eller finde) som aldrig kunde komme sig, uden de fik de fattige Borgere tilbage, eller andre fattige i deres Sted.

Uf det, som hidindtil er anført, skienes lettelig, at jeg ikke kan raade Deres Majestæt til, allernaadigst at bevilge Ansøgningen eller Erklæringen, og derved sætte Urtekræmmerne istand til at opnaae deres Hensigt med at indskrænke Lauget til et saare lidet Antal af Personer, der mellem sig kunde aftale saavel Indkøbs- som Udsælgings-Priserne, og saaledes skrive Kiøberne,

saa=



saavel som Sælgerne Love for. Men jeg formener allerunderdanigst, at ved Ansøgningen intet er at gjøre, eller at den kan henlægges.

Dernæst skulde jeg, saavel i Henseende til Laugene i Almindelighed, som i Henseende til dette og andre visse Lauge i Særdeleshed, allerunderdanigst indstille:

1) At det een gang for alle vedtages, at intet nyt Laug efterdags bliver indrettet, og ingen nye Laugs-Artikler confirmerede, med mindre de, i et eller andet Tilfælde, maatte være saaledes forfattede, at enhver, som det forlangede, kunde, uden noget Bryderie eller Omkostning, blive indtagen i samme Laug eller Selskab, allene mod at betale en Kiendelse af 4 à 6 Mark, eller lidet mere, og at man derimod, ved given Leilighed, søgte saavidt mueligt at ophæve det ene Laug efter det andet.

Naalemagerne i Kiøbenhavn fik for nogle Aar siden, nemlig den 3 Febr. 1755 først Laugs-Artikler, og bleve derved til et sluttet Laug. Virkningen deraf var denne, som en paalidelig Mand har fortalt mig, der jævnlig lader noget Naalemager-Arbeide gjøre, at da han kort efter bestilte noget Arbeide hos en Mester, som han var vant til at bruge, begierede han omtrent $\frac{1}{3}$



Deel mere derfor, end forhen; og, da han blev spurgt om Aarsagen til denne Forheilelse, svarede han allene: at de nu vare blevene til et Laug, hvilket forarsagede dem større Udgifter, hvorfor de og maatte sætte paa deres Arbeide. Dette er den sædvanlige Virkning af et Laug. Der vare den Tid i alt 6 Naalemagere i Kiøbenhavn, hvilke gierne kunde begaaet sig, uden just at udgiøre et sluttet Laug. Jeg erindrer og heel vel, at, da de søgte derom i det Danske Cancellie, blev det afflaaet. Jeg tvivler om, at der siden den Tid er bleven forfærdiget mere Naalemager-Arbeide i Kiøbenhavn, end forhen; og jeg har Aarsag til at slutte det Modsatte deraf, at da der i Aaret 1755 vare 22 Naalemagere-Svende i Kiøbenhavn, saa vare der i Aaret 1759 kun 13, og ikke flere Drenge, end forhen, nemlig 4; altsaa vare Arbeidernes Antal $\frac{1}{2}$ Deel formindskede.

Derimod ophævede Bildthuggerne selv deres Laug i Aaret 1759, og jeg er vis paa, at der, siden den Tid, ikke forfærdiges mindre Bildthugger-Arbeide i Kiøbenhavn end forhen.

2) At der ei heller blev bevilget noget Monopolium, eller noget saadant Privilegium, hvorefter ved een, to, tre eller flere Personer, allene og
med



med alle andres Udelukkelse, blive berettigede til at forarbejde eller falholde visse Vahre i en vis Bye eller District.

NB. Saadanne Monopolier ere endnu langt skadeligere, og stride endnu mere end Laugene, imod den naturlige Frihed enhver haver, at ernære sig paa hvad lovlig Maade, han best veed og kan.

3) Blant disse Monopolier maatte man endnu allermæst tage sig vare for Monopolia realia, eller saadanne, som tillegges en vis Bygning og Grund, og hvorved Eieren af samme allene bliver berettiget til en vis Næring og Haandtering, f. Ex. at sælge Viin, at have Farverie, Garverie &c. NB. Disse Monopolier ere saa meget mere farlige, som de, ved det at de hæfte paa en vis Grund, ikke høre op, men ere paa en Slags Maade evige, isteden for, at de Monopolier, som allene ere givne en vis Person, dog hører op ved hans Død. Dog er derved at mærke, at de Monopolier eller exclusive Privilegier, der gives en vis Person og hans Arvinger, ere næsten ligesaa farlige, som Monopolia realia, hvorfor man og, ligesaa meget maae tage sig vare for dem. Man erfarer ofte i vore Tider store



Uleiligheder af, at der i forrige Tider ere udgivne saadanne Monopolier.

4) Dersom nogen skulde tilkyde sig at anlegge en nye og her i Landet tilforn ubekendt Fabrique, eller at frembringe eller forarbejde visse Vahre, som vi tilforn have ladet komme fra andre Steder, og han derhos paastaer for saadan Fabrique eller Manufactur at faae Monopolium, da bør det dog, efter mine Tanker, ikke tilstaaes, uden for en vis Tid, f. Ex. 10, 15 à 20 Aar, men ikke enten for hans Fabrique, eller paa hans Person og Arvinger. Thi paa den Maade kan en Fabrique, som i Begyndelsen er nyttig, ofte i Eftertiden, hindre flere endnu nyttigere Fabriquer. Kan det ikke skee paa anden Maade, maae en saadan En langt hellere tilstaaes noget Forskud i Penge, end et bestandigt Monopolium.

Man har havt Exempel paa, at Een, for medelst et en anden forundt Monopolium, har maattet bruge Brænde til det, hvortil han, med langt større Besparelse og Nytte for sig selv og for Publikum, kunde brugt Steenful.

5) Naar en Svend begierer Bevilling paa at indtages udi et Laug, hvor det formeenes ham
at



at indtræde formedelst en Mangel, der i sig kan ansees for en Slags Formalitet, da mener jeg, at en saadan Bevilling ikke bør ham nægtes.

6) Naar en fattig Mand begierer Tilladelse at ernære sig af det, han udi een eller anden Profession kan forarbeide med egne Hænder, og derhos erklærer, at han ikke veed paa anden Maade at ernære sig; man og af den indhentede Erklæring erfarer, at det omtrent forholder sig saaledes, da bør saadant ham saa meget mindre negtes, som Forordningen af 2 Maji 1685 dertil giver temmelig god Anledning. Er den Profession, i hvilken han begierer Tilladelse at arbejde, og af den Betskaffenhed, at han ikke vel kan foretage sig og fuldføre noget allene, og han, i den Henseende, begierer Tilladelse til at holde en Dreng eller Haandlangere, bør det ham og tilstaaes.

Dersom En saadan, efter at han i nogle Aar har arbeidet med egne Hænder, beviser med troeværdige Attester, at han godt forstaaer Professionen, og gjør godt Arbeide for billig Priis, bør det ham, efter Begiering bevilges, enten at indtages i Lauget, eller at holde et Par Svende og Dreng.



7) Da Forordningen om Laugene af 23 December 1681 er grundet paa meget gode og sunde Principer, som det var at ønske, at Vedkommende alle Lider havde fulgt, saa kunde Magistraten i Kiebenhavn reskriberes: a) At de saa vel som Politimester noie havde at see derhen og holde over, at denne Forordning i alle dens Poster, nøiagtigen blev efterlevet.

NB. Jeg erindrer engang i en Erklæring fra Magistraten at have seet noget saa løselig melde om et, mig ellers ganske ubekendt, Reskript, hvorved den 5 Art. om fremmede Mesteres Antagelse, uden at giøre Mesterstykke, skulde været forandret. Men da saadant et Reskript, om det er til, neppe kan tiene til andet, end at hindre fremmede Mestere fra at komme herind, og at befordre Laugenes Hensigt med at holde dem ude, saa er det vel, at Forordningens 5 Art. paa denne Maade kunde blive sat i sin forrige Kraft.

b) At da de Omkostninger, som i Følge den fra Magistraten udkomne Tabel af 3 Mart. 1756 nu udfordres til at komme i Laugene, fornemmelig i Henseende til visse Lauge, langt overgaae det, som bemeldte Forordnings 2 Art., i saa Fald, tillader og fastsætter, saa haver Magistraten, saavidt mueligt, at see derhen, at disse Omkost-



kostninger endnu videre indskrænkes, og med Tiden bringes til det, som Forordningen tillader, samt aarlig at indberette, hvorvidt de dermed ere komne, og hvad der er Aarsag udi, at Omkostningerne, ved visse Laug, endelig maae være saa høie.

c) At de iligemaade bleve befalede at see derhen, at Slutningen af Forordningens 11 Art. blev efterlevet, saa at enhver Mester i hvert Haandværk i det mindste havde een Dreng i Lære, som var fød i Landet, og flere efter Omstændighederne, paa det at Landets Børn saaledes kunde lære nyttige Haandværker.

NB. Den Forbindelse vi, i Henseende til Laugene, staae udi med Tydskland, og den Fornødenhed, der for os er udi at have tydske Svende, gjør adskillige Laug hos os nødvendige, og virker i det mindste saa meget, at det ikke vel gaaer an, paa eengang at affkaffe dem. Vi bør derfor arbeide paa at faae Danske og Norske Svende, men dertil udfordres, at Mesterne antage Danske og Norske Drenge, jo flere jo bedre. Det gjør mig ondt, af de aarlig udkommende Tabeller at erfare, at der f. Ex. i Lønmørmænds-Lauget, ere 450 Svende, og kun 21 Drenge,



Drenge, i Muurmester-Lauget, 394 Svende og kun 47 Drenge.

Men da disse Drenge kun staae udi kort Tid i Lære, saa kan det nok hændes sig, at der blant Svendene ere mange Indfødte, som her have lært deres Haandværk.

Da Tømmermændenes saavel som Muurmesterens Laugs-Artikler indskrænke det Antal af Drenge, som en Mester maae holde, saa kunde det maaskee have sin Nytte, om denne Indskrænkning blev ophævet, og det i Almindelighed blev en Mester tilladt at antage og holde saa mange Drenge som han vilde: men da det maaskee og kunde medføre nogen Uleilighed, i Henseende til det Arbeide, de paatage sig at forrette, saa understaaer jeg mig ikke at foreslaae det, med mindre Magistratens Betænkning først derover maatte worde indhentet.

d) Udi Overeenstemmende med Forordningens 7 Art., at tilholde samtlige Haandværksmestere, oprigtig at behandle dem, som maatte bestille noget Arbeide hos dem, og troligen holde, hvad de lovede, saavel i Henseende til Tiden, som Arbeidets Godhed, og hastig forhielpe dem til deres Ret, som maatte være besøiet til, enten i den

ene



ene eller anden Henseende at besvære sig over en Haandværksmand.

8) Videre kunde Kiøbenhavns Magistrat reskriberes: a) I Henseende til Mesterstykker, efter det, som forhen er meldet, og at de, i de Tilfælde, hvor Mesterstykker endelig maatte forfærdiges, overalt havde at see derhen, at vedkommende Svend ei blev nød til, derpaa at gjøre større Beplostring, eller anvende mere Tid, end den yderste Nødvendighed maatte udfordre. b) Udi Eærdeslesshed at forsvare og haandhæve de Haandværksvende, som maatte indlade sig udi Ægteskab, saa at de ikke derover komme til at lide noget, eller miste noget af deres Arbeide og Fortieneste.

Skulde det og befindes, enten at en Mester vægrede sig ved at beholde en Svend, fordi han havde giftet sig, eller at andre Svende af samme Aarsag vægrede sig for at arbeide med ham, da vil Deres Majestæt, efter Magistratens derom giørende allerunderdanigste Forestilling, allernaadigst bevilge en saadan Svend at indtages udi Lauget, som Mester, uanset noget endnu maatte fattes i hans Svendear, eller nogen anden Ægenskab dertil maatte mangle ham.

c) Jævnliggen at advare og tilholde vedkommende Lauge, selv at frembringe, forskaffe og for-



forarbejde de Ting, som Indvaanerne ere komne i Bane med at forskrive og lade komme fra andre Steder, da de dog her lettelig kunne have ligesaa gode, og for ligesaa godt Kiøb. Ligesom Magistraten og selv her gjøre sig Umage med at undersøge og komme i Erfaring om, hvilke disse Ting ere, og hvilket Laug ethvert Slags deriblant vedkommer, for derefter at give samme Laug den fornødne Erindring og Advarsel.

NB. Naar nogen Tid var forbi og man havde seet, hvad Indvendinger der kunde stee mod een eller anden af Foregaaende Poster, (hvilket jeg ikke har Erfarenhed nok til at kunde love for) kunde der maaskee med den nødvendige Forandring, gaae lige saadanne Reskripter til de Stiftsamtmand, i hvis Stifter der befindes Lange, s. Ex. til Stiftsamtmanden i Sieland, Jhen, Aalborg, Christiania, Bergen og Trundhiem, og maaskee maatte de vel gaae til alle Stiftsamtmandene; thi skönt der i de øvrige Stifter ikke findes noget for sig sluttet Laug, saa befindes der dog Haandværksmestere, hvilke, i Følge Placaten af 8 Novbr. 1747, ere indtagne i Laugene i Kiøbenhavn, og iagttage deres Bedtægter.

9) I Henseende til Urte- og Isenkræmmerne i Særdeleshed kunde Magistraten reskriberes, at
ind-



indhente deres Erklæring, og derhos selv at indberette, hvorvidt de have efterkommet det, som dem paalægges udi deres Laugs-Artiflers 8 Post, om at see de Wahre, de handle med, her frembragte og forarbeidede med videre, og ifald det maatte befindes, at de derudi hidindtil have været efterladne, maae Magistraten tilholde dem, for Eftertiden bedre at efterkomme det, saafremt de ikke ville have deres Laugs-Artifler og Privilegier forbrudte; ligesom Magistraten og maae have Indseende med, at det skeer, og aarlig indberette, hvad derudi af dette Laug er giort.

10) Da deres Kongl. Majestæt til Fordeel for det ostindiske og chinesiske Compagnie, ved allernaadigst Placet af 1 Novbr. 1748, har tilladt alle og enhver frit at handle med ostindiske og chinesiske Wahre, som med Compagniets Skibe hiembringes, hvoriblant og er Thee og Caffé, som findes i Urtefræmmernes Laugs-Artifler, og de Wahre, der fabriqueres og forarbeides her i Landet, af raae Materialier, som enten frembringes her, eller komme fra vore Colonier, i det mindste fortiene den samme Yndest, som de, der hiembringes med Compagniets Skibe, saa tænker jeg, at det ligeledes burde være alle og enhver tilladt at handle med sige Wahre f. Ex.



Suffer, Sæbe &c., og, isald det ikke blev ved en almindelig Forordning eller Placat bekiendtgiort, saa burde dog saadan Bevilling ikke nægtes nogen, som derom gjorde allerunderdanigst Ansøgning.

NB. Dette synes baade billigt og nødvendigt; thi, isald de, der anlegge Fabriquer, skulde være nødte til at sælge deres Vahre allene til et vist Laug, kunde Lauget let ødelegge Fabriquen og Fabriqueuren; hvilket man saa meget mere bør see til at forebygge, som Erfarenhed har viist, at Laugene ikke meget ere for at besordre eller understøtte Fabriquerne, saa længe de ikke selv anlegge og underholde dem, men langt hellere ønske at forskrive deres Vahre fra fremmede Steder, end at tage dem her paa Fabriquerne; hvortil man og let kan begribe Aarsagen, da det i første Tilfælde er dem langt lettere at sætte en vilkaarlig Priis paa Vahren, end i sidste. Den Fornærmelse, som deraf maatte synes at følge for Laugene, kunne de undgaae, ved selv at anlegge slige Fabriquer, hvilket just er det, man gierne vil bringe dem til.

II) Hvad Silke- Ulden- og Lærrets- Kræmmerne angaaer, da merker man nu ikke til nogen synderlig Besværing over dette Laug, man erfarer
og,



og, at de, Tid efter anden, alt mere og mere komme i med, tildeels, selv at anlegge, tildeels, at befordre og underholde de her værende Ulden- og Silke-Fabriquer, og derved at fyldestgjøre den 6te Post i deres Laugs-Artikler af 7 Julii 1688; altsaa kan det, med dem vel forblive som det er.

12) Hørkræmmerne hører man ei heller nogen Besværing over. Imidlertid var det nyttigt og billigt, at det, som er de andre Kræmmere her i Staden ved deres Laugs-Artikler paalagt, men udi Hørkræmmerens Laugs-Artikler af 10 October 1722 forbigaet, og blev dem ved et Reskript til Magistraten besejlet; nemlig, at gjøre deres yderste Glid til, at adskillige af de Vahre, de handle med, saasom: Hør, Hamp, Humle, Tiære, Beeg, Steenful, Ryslæder &c. herudi Landet kunde frembringes og forarbejdes. (NB. Denne vigtige Omstændighed finder jeg at være langt mere iagttaget i de Laugs Artikler, som udi høilovlig Ihukommelse Kong Christian den 5tes Tid ere udkomne, end udi dem, som siden ere udgivne.)

Skulde Hørkræmmer-Lauget derudi findes efterladt, da burde enhver, som selv vilde besørge slige Vahre her i Landet frembragte og for-



arbeidede, og i Almindelighed, eller efter Begiering, nyde Bevilling paa at sælge og falde holde dem.

13) Jeg har tilforn viist, at den saa kaldte, og nu blant Bryggerne værende Omgang er bleven til et nødvendigt Onde, som ikke uden allerstørste Vanskelighed, og meget skadelige Følger, kan enten ændres eller ophæves, skient den, i sig, er meget skadelig. Da det nu ved Forordningen af 13 Junii 1755 er forebygget, at Bryggerne ikke efter Behag kunde forhøje Prisen paa Øllet, eller gjøre det slettere, og der, til Prisens Forhøielse udfordres Deres Kongl. Majestæts aller-naadigste specielle Tilladelse, hvilket og er saa meget mere nødvendigt, som Øl er af de nødvendige Ting, hvilket alle Mennesker behøve, saa tænker jeg, at det derved, hvad dette Laug angaaer, faaer have sit Forblivende, dog saaledes, at det ikke Efterdags tillades Brygger-Lauget at købe Bryggergaardene, for at tage Brygger-Kennigheden fra dem, og derved formindste Bryggernes Antal, da et Monopolium altid bliver farligere og skadeligere, jo mindre Antal af Personer derudi ere deelagtige. Dog maae jeg derhos erindre, at dette ei heller, nu paa endeel Aar, af Brygger-Lauget er skeet. Dernæst, og paa det der
dog

dog kunde være nogen Slags Indskrænkelse udi det Brygger-Lauget forundte Monopolium, holder jeg for, at det Antal af Fri-Bryggere, der nu for Tiden befindes at være, stedse bør vedligeholdes, skiont ikke just paa de samme Personer eller Huuse.

14) Over Slagter-Lauget her i Staden høres daglige og jævnlige Klager. Dette Laug er allene berettiget til at faltholde og sælge Drekalve Lamme- og Svinekiød, som noget de fleeste Menneſker daglig bruge og behøve til deres Livs Nødterst og Ophold.

Det bør være Staten ſaa meget mere om at giøre, at Kiødet i Kiøbenhavn kan haveſ for det beſte Kiøb mueligt er, ſom Kiødets Priis har ſtor Indflydſe paa den Tært, ſom andre Haandværkſolk, Fabriqueurer og Manufacturiſter maae ſætte paa deres Vahre. Naar Landets Produkter betragtes, og den Overflødighed her er paa Dyrer, Kalve, Gaar, Lam og Sviin, hvoraf Landet frembringer langt mere, end der kan fortræes, ſaa ſynes det, at Kiødet udi Kiøbenhavn burde være bedre Kiøb, end udi nogen anden Hovedſtad eller ſtor Bye i Europa. Da det ſamme omtrent kan ſiges om Ol og Brød, ſaa burde Fabriquer og Manufacturer der have meget god



Fremgang, og det som kaldes main d'ouvre, burde der være bedre Kjøb, end udi andre store Stæder.

Jeg veed ikke, om Erfarenhed stadfæster det samme.

Jeg har tilforn erindret, at udi Slagternes Laugs-Artikler af 5te Maji 1683 deres 5te Post, fastsættes en meget billig Priis for alt Slags Kjød, f. Ex. $3\frac{2}{3}$ Deel β . for Bryststykket af Dre-kjød, og $3\frac{1}{3}$ β . for det øvrige. Men jeg har tillige erindret, at omendskjønt Laugs-Artiklerne aldeles ikke tillade nogen at forandre denne Tært, saa er det dog, som den ikke mere var til, eller tages i mindste Betragtning.

Derimod sætter Magistraten nogle Gange om Aaret en Tært for Slagterne, som altid langt overgaaer den udi Artiklerne fastsatte.

Med denne af Magistraten satte Tært ere Folk ofte heel misfornøiede, hvorvidt de dertil have god Grund eller ei, veed jeg ikke; thi Folk kan og klage uden Føie. Imidlertid ere der adskillige Omstændigheder, som synes at kunne give nogen Slags Anledning til at dømme saaledes, saasom den Forskiel der er imellem Priisen paa Kjødet i Kjøbenhavn og uden for, skjønt samme og kan have sin gode Grund i andre Aarsager, den
meget



meget store Forskiel der er imellem Prisen paa Riødet i Slagtertiden og en 14 Dage eller 3 Uger efter, da Tarten gierne bliver anseelig forhøiet, og endelig den store Nidkierhed Slagter-Lauget jævnligh viser i at jage efter de saakaldte Fuskere; dersom en fattig Borger, Soldat eller Matros slagter et ungt Nød, Kalv eller andet, og sælger noget af Riødet, er Slagter-Lauget strax efter ham, og paastaar, at han efter Laugs-Artiklerne skal mulcteres og straffes.

Det kan ikke nægtes, at jo en Slagter, som i rette Tid kan giøre sit Indkiøb, og derved omgaaes aabenbare, maae have adskillige Fordele frem for en saakaldet Fuskker, Folk slutter derfor, at naar Slagterne lode sig nøie med en billig Fordeel, saa behøvede de ikke at frygte for, at dem skulde skee Indpas ved Fuskkerie.

Paa det derfor, at Folk kunde have mere Tillid til denne Tært, der sættes for Riødet, og paa det, at der kunde være nogen mere Liighed i Maaden, paa hvilken Tarten sættes for Slagtere, Bagere og Bryggere, og at den ene Tært ikke skulde være saa aldeles vilkaarlig frem for den anden, skulde jeg indstille, om Kiøbenhavn's Magistrat kunde reskriberes: a) At de Efterdags, ved at forhøie Tarten paa Riødet, al'e



Lider maatte i Forveien overlegge det med de 32 Mænd, og indhente deres Betænkning derover, og ifald de 32 Mænd ikke bleve eenige med Magistraten om Tarten og dens Forhøielse, maatte Magistraten indberette det til Cancelliet, og derhos melde de Aarsager, der vare for Haanden til Tartens Forhøielse, og hvad der blev lagt til Grund for saadan Beregning, for derpaa at erholde Kongl. allernaadigst Resolution. b) At de maatte tilholde Slagterne, nøiagtigen at holde sig den 4de og 5te Post (hvor dog maae forudsættes den nu giældende Tart) i deres Laugs-Artikler efterrettelige, saa at ingen gives Aaledning til at besvære sig over, enten, at de fordre mere for deres Vahre, end den af Magistraten lovlighedsatte Tart tillader, eller at de nægtede at sælge det Begierte til dem, som holdte sig til Tarten, og ikke vilde betale, uden efter samme.

Endelig formeene adskillige, at der ere alt for faa Slagtere udi Kiøbenhavn.

Et alt for lidet Antal af Slagtere, som saaledes desto lettere kan mellem sig aftale Priserne med videre, kan have skadelige Følger, saavel for Indvaanerne i Kiøbenhavn, som maae betale Kjødet dyrere, som fornemmelig for Proprietairerne og Landmanden i Sielland, som til dem maae sælge



sælge deres Qvæg for den imellem dem aftalte Priis, da Landmanden her i Sielland neppe veed, paa anden Maade, at affætte sit Qvæg, end til Kiøbenhavns Slagtere, som vel og vide deraf at benytte sig.

Større Mængde af Kiøbere maae nødvendig være godt for Sælgerne. Maaskee, naar der vare flere Slagtere i Kiøbenhavn, nogle af dem vilde giøre sig mere Umage med at skaffe ligesaa godt røget Kied i Kiøbenhavn, som det, der faaes fra Hamborg, og ligesaa gode røgede eller spæge Skinker og Gæs, som de, der faaes fra Vestphalen og andre Steder. Det er Skam, at slige Ting skal anden Steds fra indbringes til Danmark.

Man beskylder Nationens Smag og Begierlighed efter fremmede Ting derfor; maaskee kan der være noget derudi, men det er visselig ikke den eeneste Aarsag; Nationen er kommen af Bane med at beriene sig af mange forhen brugte fremmede Produkter, ved det, at de her have lært at frembringe dem ligesaa gode. Om saadant maatte Laugene jævnlig erindres af Magistraten.

Da der nu ofte i Cancelliet sees Ansøgninger fra een og anden om at blive Frie-Slagtere,



saa tænker jeg, at saadanne Ansøgninger vel de fleste Tider kunde bevilges. Men af de fra Magistraten over flige Ansøgninger indkomne Erklæringer, slutter jeg, at der maae være et Reskript eller Bevilling, som fastsætter disse Frie-Slagteres Antal, uden Tvivl til 12. Deraf tager Magistraten Anledning, at ansee flige Bevillinger paa at være Frie-Slagtere, som Exspectancer, saa at En dog ikke bliver det, førend En af de da værende dør eller udgaaer.

Da nu Lauget, Friemesterne iberegne, derved let kan komme til at bestaae af et vist bestandigt Antal, hvilket alle Tider, og i Henseende til alle Laug, er høist skadeligt, saa, for at hindre det, tænker jeg, at den Bevilling, der gives een eller anden paa at være Frie-Slagter, vel kunde clausuleres saaledes, at han strax skulde være det, og tillades at ernære sig deraf.

15) Alt de Wahre, som Bager-Lauget allene er berettiget til at sælge og salholde, ere af den yderste Nødvendighed til Livets Ophold, og at det, i den Henseende, er Statens Sag, at mage det saaledes, at de her kunde havees saa gode, og for saa godt Kiøb, som nogenlunde mueligt, det behøver jeg ikke at bevise.



Udi Bagernes Laugs-Artikler af 23 Junii 1683 6te Post er fastsat een, efter Hvedens og Rugens Indkiøb, forholdsmæssig bestandig Tært paa Brødet, efter dets Vægt, samt anordnet, hvorledes der med denne bestandige Tærtes Anmeldelse, hvert Fierdingaar skal forholdes.

At denne Tært er grundet paa Billigheds og Erfarenheds Regler, og at Magistraten udi den Tært, de jævnlig sætte, nøiagtigen følge denne Anordning, derom tvivler jeg ikke; det eneste, der saaledes er nogenledes vilkaarligt i denne Tært, det er den Priis, som Kornet antages at være udi. Naar derfor de 32 Mænd ere med Magistraten eenige i Henseende til denne Priis paa Kornet og den deraf flydende Tært paa Brødet, saa synes det Almindelige, i den Henseende, at være temmelig betrygget.

Denne Forsigtighed synes og at være temmelig nødvendig, da Bager-Lauget for det øvrige er vel meget Mester af Kornpriserne herudi Byen, saasom Bagerne og Brændeviinsbrænderne ere de eneste, der udi nogen Mængde købe Rug og Hvede, og disse Kornvahre i det øvrige ikke her kan ansees som en Handelsgiensstand, eller som noget, andre Kiebmænd handle med.

I den Henseende finder jeg og den Forkiøbsret heel ubillig, som Bagerne er tilstaaet i Henseende til den Lollandste Hvede, ved Placaten af 23 Febr. 1756, hvorefter en Lollandst Skipper ikke, i de første 4 Dage, tør sælge sin Hvede til andre end Bagerne. Det er vist, den Hvede anvendes bedre, der sælges til Bagerne, end den,



den, der sælges til Brændeviinsbrænderne, men derfor bør Bagerne ikke tilstaaes en Forkøbsret, som skader Landmanden, og gier, at han heller vil bringe sin Hvede andensteds hen, hvor han haver frie Hænder at sælge den, som han best veed og kan, end her, hvor han er nødt til at tilbyde et vis Laug den, og ikke før end efter nogle Dages Forløb, tør sælge den til andre.

Jeg skulde saaledes formene, at Magistraten i Henseende til dette Laug, kunde reskriberes:

a) At de, ved at sætte den i Bagernes 6te Laugs-Artikel anordnede Tært, havde i Forveien at correspondere med de 32 Mænd og indhente deres Betænkning angaaende den Priis, som Hveden og Rugen kan ansees at være, udi, og den deraf flydende Tært paa Brødet. b) At Magistraten og Politimester have nøie at iagttage den 5 Post i Bagernes Laugs-Artikler, og at see derhen, at samme, saavelsom den selgende 6te, 7de, 8de og 9de Post, vorder nøiagtigen efterleveret, og at de Bagere blive tilbørlig afstraffede, som befindes enten at bage slet Brød, eller at give mindre Bægt end Tærten tilholder.

Man er sagt, at Bagerne skal have forpligtet sig til alle Tider at have et Aars Provision af Hvede og Rug i Forraad, hvilket var meget godt for det Almindelige, siden deraf vilde flyde, at disse Kornvæhre ikke saa hastig kunde stige til en overdreven Priis, og derhos nyttigt for Bagerne selv, da de paa denne Kornhandel have et Slags Monopolium, som gier, at ingen anden Kiebsmand kan give sig af dermed. Ifald det forhol-

der



der sig saaledes, hvilket jeg ikke af deres Artikler eller Forordninger kan erfare, da maatte de tilholdes, at efterkomme det, og Magistraten tiligemed Politimester befales at have Indseende dermed.

Endelig, da der i Kiøbenhavn, i Forhold til Indbyggernes Antal, snarere er for saa end for mange Bagere, hvilket jeg endog slutter deraf, at de endnu ikke ere komne efter at bage de saa kaldte lybske Tvebakker, og visse andre Slags, som jævnlig endnu her indføres fra Lybek, Rostok og andre Steder, saa bør man see derhen, at Bagernes Antal snarere formeres, end formindskes, og i Særdeleshed forebygge, at der ikke fastsættes noget vist Antal af Bagere eller Bagergaarde.

Skulde derfor nogen begiere Tilladelse at indrette en anden beqvem Gaard til Bagergaard, da mener jeg han derudi bør seies.

Da det og fornemmelig bør være Staten om at gjøre, at det grove Rugbrød kan have for det beste Kiøb mueligt er, saa tænker jeg at Tilladelse til at bage og salholde det ikke burde nægtes En eller Anden, som derom maatte gjøre Ansøgning. Da saadant og nogle Gange tilforn har været bevilget, men alletider med den Clausul: dog at Brødet bages hos en Bager i Laugst, saa tænker jeg, at i den Sted kunde sættes: dog at Brødet bages paa et Sted, som dertil af Bedkommende er eragtet beqvemt, og hvor det kan skee uden Fare.

Dette er hvad jeg for Tiden har fundet at erindre i Henseende til Laugene, saavel i Almindelig-



delighed, som visse Laug i Særdeleshed, skönt jeg derhos er vis paa, at meget andet og mere endnu, samme angaaende, kunde til det Almindeliges Nytte anordnes og befales, som man just ikke tænker paa, uden naar et eller andet forekommende Tilfælde dertil giver Anledning, ved at vise en vis i Evang gaaende Misbrug.

Men, da jeg ofte har erfaret, at endog i de Kiebstæder, hvor der ikke er noget sluttet Laug eller Monopolium, der forbyes det ofte en Borger at foretage sig et eller andet, paa den Grund, at han ikke derpaa har taget Borgerskab, hvilket synes at forudsætte, at hver Gang En vil foretage sig noget, skal han dertil kiese Tilladelse af Ørigigheden, hvilken Tilladelse endda oven i Kiebet ofte nægtes ham paa den Grund, at der desuden ere nok af det Slags derudi Byen, saa skulde jeg indstille, om det ikke eengang for alle kunde fastsættes og bekiendtgjøres: at udi de Kiebstæder, hvor der ikke var noget sluttet Laug, eller noget sært Privilegium, som derudi kunde være hinderligt, der skulde det være alle og enhver, som havde taget deres Borgerskab, tilladt, at ernære sig paa hvad loovlig Maade, de best vidste og kunde, enten af en eller anden Profession, som de maatte have lært, eller af at anlægge en eller anden Fabrique, eller af at drive en eller anden Handel, som de formeente at kunne have deres Oppehold ved.

Men, da det ikke nytter meget, at visse med sig selv overeensstemmende, og til at opnaae et vist Niemeed sigtende Grundfætninger, bestandig
udi



udi et Collegium iagttages, naar der udi et andet, hvor flige Ting indløbe, handles efter andre, saa vil det maaffee være fornødent, at der, i Henseende til visse af foregaaende Poster, bliver corresponderet med General Landets Deconomie- og Commerce-Collegium, hvilket og kunde have den Nytte, at et eller andet kunde blive bemærket, og tillagt, som udi Foregaaende endnu maatte fattes, og enten har været mig ubekendt, eller ikke har villet falde mig ind, og at man derved saa meget bedre kunde faae at vide, hvad der mod een eller anden Post kunde være at indvende, da jeg ikke har Erfarenhed og Indsigt udi disse mig tildeels ubevante Ting, eller Dristighed nok til at turde forsikre, at jo noale blant de af mig foreslaagne Poster, fornemmelig i Behandelsen, kunde foraarsage eller forefinde nogen Vanskelighed, fornemmelig de fleeste Poster forudsatte Principer, som ere ganske stridende mod det Begreb, de have gjort sig, og de Regler, de pl. ie at følge, som Anvendelsen deraf maae anfortroes. Kjøbenhavn den 8 Sept. 1760.

Herpaa blev af Cancelliet resolveret:

Deconomie-Collegium tilskrives efter General-Prokureurens Erklæring, hvoraf dennem tillige en Gienpart in extenso communiceres.

I Conseillet faldt følgende Resolution:

Ligeledes og refereres Hans Majestæt Ansøgningen efter Erklæringen.

Paa



Paa Cancelliets Forestilling resolverede Hans Majestæt under 24 October 1760.

Cancellie-Collegii Betænkning approberes.

1760 den 8 Novbr. Geheime-Conferensraad Grev Holsteins Skrivelse til de Deputerede udi General Landets Deconomie- og Commerce-Collegium.

Under 31 Decbr. 1760 meldte Commerce-Collegium, at de vare aldeles enige i det, som af General-Prokureuren var yttret, og henstillede derfor, om de nødvendige Expeditioner deres efter maatte skee.

Cancelliet resolverede da under 19 Januarii 1761:

Expederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Konkl. Ordre af 10 April 1761 til Kjøbenhavns Magistrat.

Og da Magistraten derpaa svarede: at Urtiklerne ei synes at behøve nogen Forandring, da det er Laagenes Interessenters tilladt at holde flere Drengs end de ere istand til at faae; saa resolverede Cancelliet under 27 April 1761:

Henlægges.



